

Suomen hallitusmuoto 1919

Svinhufvud, Mannerheim ja valtionpäämiehen asema

Kutsuseminaari 14.12.2018

Eduskunnan Pikkuparlamentin auditorio

Eduskunnan puhemies Paula Risikko

Hyvät naiset ja herrat,
tervetuloa eduskuntaan tähän juhlaseminaariin.

Minä katson Pehr Evind Svinhufvudia ylöspäin. Näen usein hänen hahmonsa eduskuntatalossa: pihalla patsaana, tauluna puhemiesneuvoston huoneessa.

Patsas on korkealla korokkeen päällä, taulu ylhäällä seinällä. Omassa korkeudessaan Svinhufvud katsoo rauhallisena eteenpäin. Kun minä alhaalta katson häntä, tunnen oloni hyvin nöyräksi.

Tämä tunne on vain vahvistunut nykyisessä tehtävässäni. P.E. Svinhufvud oli yksikamaraisen eduskunnan ensimmäinen puhemies. Tehtävää hän ei halunnut, mutta velvollisuudesta otti sen vastaan. Kansanedustaja Erkki Paavolainen on kuvannut Svinhufvudin puhemiestyötä näin: *”Svinhufvud istui puhemiehen tuolissa leveänä ja turvallisena, kuin visakoivuun leikattuna. Hän käsitteli puhemiehen nuijaa kuin se olisi ollut oikeuden jumalattaren miekka. Mutta aina samalla tasapuolisuudella, eikä hän koskaan antanut yksityisten mielipiteittensä vaikuttaa menettelyynsä. Hän istui kuin korokkeeseen kiinni kasvaneena, hän ei ollut nykyaikainen ihminen hermoinen ja mielialoineen, vaan kuin kallionlohkare, jonka uhattuna oleva kansa oli asettanut väkivaltaa vastaan.”*

P.E. Svinhufvudista syntyy helposti juuri tällainen kuva, että hän oli arvokas monumentti, enemmän kovaa murtumatonta kiveä kuin ihmistä. Tiedän kuitenkin, että tämä kuva on väärä.

Hänellä oli erittäin lämmin sydän ja inhimillinen tapa kohdella ihmisiä. Erinomaisella huumorintajullaan hän kykeni purkamaan jännitteitä, etsimään sovintoa ja nauramaan myös itselleen. Kun hänet valittiin presidentiksi, tokaisi hän, että ”laittoivat vanhan miehen linnaan.” Juuri parhaillaan elämme kiireisintä aikaa eduskunnan kalenterissa. Myös yksikamarisen eduskunnan alkuaikoina istunnot joulun alla saattoivat kestää kellon ympäri. Erään pitkän istunnon jälkeen puhemies Svinhufvud sanoikin ymmärtävänsä, miksi kohtalo oli liittänyt hänen sukunimeensä lisäosan Af Qvalstadt. Suomeksi se tarkoittaa tuskan paikkaa. Tällaiseen paikkaan puhemies joutuu budjettia käsiteltäessä.

Pitkien istuntojen tuskaa saattoi helpottaa vain huumorilla. Svinhufvudilla oli tapana piristää väsyneitä kansanedustajia esimerkiksi sillä, että hän kutsui ääntenlaskijoiksi edustajat Kala, Kuha, Lohi – ja Gädda.

Tämänkaltainen tilannetaju syntyy synnynnäisestä temperamentista ja elämän kokemuksista. ”On usein helpompaa taistella periaatteiden puolesta kuin elää niiden mukaan.” Tämä vanha sanonta osoittaa, kuinka harvinainen ihminen P.E. Svinhufvud oli. Hän, jos kukaan, eli koko elämänsä periaatteidensa mukaan.

Eräs kertomus armeija-ajalta kertoo Svinhufvudin elämän ensimmäisestä periaatteesta. Tuohon aikaan ylioppilailla oli sotaväessä eräs erioikeus: he eivät joutuneet kuorimaan perunoita. Svinhufvud kuitenkin piti tätä epäoikeudenmukaisena, ja hän kuori perunoita enemmän kuin kukaan muu yksikössään. Tämä pieni yksityiskohta kertoo jostakin paljon suuremmasta. Svinhufvudin mielestä Suomen kansa on perimiltään jakamaton ja yksi: säädyllä, kielellä tai ammattiasemalla ei ole mitään merkitystä. Ihmisiä tulee kohdella tasavertaisesti ja tästä syystä Svinhufvud suhtautui uudistusmielisesti myös naisten aseman parantamiseen ja äänioikeusuudistukseen.

Svinhufvudista on loputtoman paljon tarinoita, kuinka hän piti muita ihmisiä aivan vertaisenaan, vaikka oli edennyt yhteiskuntamme huipulle. Vuonna 1919 Luumäen asemalla ihmeteltiin, kun entinen puhemies, pääministeri ja valtionhoitaja seisoj juhannusyönä kivääri selässään suojeluskunnan vartiolla. Ihmettelijöille hän totesi, että ”nuorten täytyy päästä huvittelemaan, kyllä minulla on aikaa vartioida.”

Toinen periaate Svinhufvudin elämässä oli, että laki on pyhä. Vaikka Svinhufvud oli poliitikko, hän vierasti poliittista tarkoituksenmukaisuusharkintaa. Se, mitä on säädetty, siihen pitää turvautua, eikä siitä saa tehdä kompromisseja. Ei varsinkaan perustuslaista. Svinhufvud ei ollut tuomaroiva poliitikko vaan politiikassa toiminut tuomari. Presidentinlinnassakin hän istui vanhassa tuomarintuolissa.

Mäntsälän kapinan aikana hän jätti oman testamenttinsa suomalaisille: ”minä olen läpi pitkän elämäni taistellut lain ja oikeuden ylläpitämiseksi, ja minä en voi sallia sitä, että laki tallataan jalkojen alle ja kansalaiset johdetaan aseelliseen taisteluun toisiansa vastaan.”

Kapinalliset lähtivät kotiinsa, suomalaiset saivat opetuksen lain merkityksestä.

Kolmantena periaatteena Svinhufvud korosti kansankunnan edun merkitystä: ”Suomen kansan etu on aina tinkimättä asetettava sekä ryhmien että yksityisen edun edelle.”

Kun Svinhufvud lähti Siperiasta kotimatalleen Suomeen, hän kirjoitti muistokirjaan kuusi sanaa: ”jokainen kansa on oman onnensa seppä.” Tämä ei tarkoittanut sitä, etteikö kansakunta voisi tehdä yhteistyötä muiden kanssa, mutta perimmäinen vastuu maansa turvallisuudesta on suomalaisilla itsellään. ”Ensin on rajat turvattava, sitten leipä levennettävä.”

Arvoisat kuulijat,

Elämällä näiden tinkimättömien periaatteiden mukaan P.E. Svinhufvud ansaitsi niin aikalaistensa kuin meidän myöhempienkin sukupolvien suuren arvostuksen.

Hänen merkityksensä tunnustivat myös poliittiset vastustajat. Tultuaan valituksi tasavallan presidentiksi hän sai Väinö Tanneriltakin kannustavan kirjeen: ”Olen kyllä parhaani mukaan työskennellyt toisenlaisen tuloksen aikaansaamiseksi, mutta se ei estä minua olemasta vakuutettu siitä, että maamme on sinussa saanut mitä arvokkaimman presidentin viran haltijan.”

Svinhufvudin elämäntyössä on eräs piirre, joka juuri tällä hetkellä on erityisen tärkeä. Tämä asia oli hänen elämänsä neljäs periaate ja otan sen esille nyt viimeisenä. Se on muistamisen arvoinen. Itsenäisyyspäivänä vuonna 1933 presidentti Svinhufvud piti Kansallisteatterissa puheen, jossa ehdotti, että vuoden ensimmäinen viikko vietettäisiin Suomessa sovinnollisuuden viikkona. Svinhufvud oli nähnyt Suomen särkyvän vuonna 1918 ja säröilevän viisitoista vuotta myöhemmin. Nyt olisi aika ”lyödä kättä toinen toisillemme, siirtää joutavat riitaisuudet syrjemmäksi, olla jaloja toisiamme kohtaan ja pyrkiä toisin ajattelevienkin vilpittömään ymmärtämiseen.”

Tämän päivän yhteiskunnassa nämä sanat ovat yhtä tärkeitä kuin aiemminkin. Sovinnollisuutta tarvitaan vuoden jokaisena päivänä, mutta ehkä siitä voisi muistuttaa ihmisiä vielä erityisellä viikolla nimenomaan vuoden ensimmäisenä viikkona. Tämä Svinhufvudin luoma perinne kannattaisi elvyttää.

Hyvät seminaarivieraat,
Presidenttien muistoksi tehdyt patsaat ovat viime vuosikymmenten aikana madaltuneet, mutta minä haluan katsoa Pehr Evind Svinhufvudia ylöspäin.

Toivotan hyvää juhlaseminaaria teille kaikille.

Kiitos!